

La famosa taula de Sant Miquel, de Bermejo

Heu's aquí, reproduïda avui en el frontal de la nostra GASETA DE LES ARTS, la bellíssima taula de Bartomeu Bermejo, malauradament sortida del nostre país i conservada en la col·lecció de la Sra. Vidua de Warner, a Londres. No per ésser coneguda, aquesta obra d'art, dels estudiosos i erudits de les coses de la nostra pintura quatrecentista, deixa d'interessar la seva publicació de cara al gran públic, cada dia més nombros, d'amics de l'art, qui tecnixeran en ella una de les obres cabdals de la nostra pintura medieval, que ha sigut rarament reproduïda, fora de les publicacions de pura erudició.

El Prof. Tormo, de Madrid, en el seu recent treball sobre Bermejo, ens dona les dades de la seva procedència, que s'assenyala en el poble de Tous, a la vall del Juncar, a València. La taula fou portada a la venda per un comerciant d'antiquitats de València, qui va adquirir-la a l'església de Tous a canvi d'una creu parroquial, dos canals i una modesta casulla. Ocupava en aquella ocasió la Direcció del Museu de València el savi historiador de l'art valencià D. Lluís Tramoyeres, qui, amb el seu amic Sr. Bruguera, feren tots els possibles per a adquirir-la amb destí al Museu del seu càrrec, fracassant totes les seves gestions per manca de diners destinats a compres. La venda fou feta abans de l'any 1902.

Apart la valor artística d'aquesta obra, centre d'un retaulle que seria el de l'altar major, per ésser Sant Miquel el titular de la parroquia de Tous, el seu interès rau en portar la signatura de Bartolomeu Rubeus en un tarjetó a la part baixa de la pintura i sota la figura del donant. Aquesta signatura fou la clau de la identificació de l'artista com a autor d'una sèrie d'altres obres signades o amb indicació de nom d'autor.

La publicà per primera vegada M. Erbert Kook en la *Gazette de Beau-Arts* l'any 1905, atribuint-la a un mestre francès, datant la cap als volts del 1470. «L'autor (segons Erbert Kook) seria un «Maltre Roux» que havia inscrit el seu nom, així llatinitzat, damunt d'un «cartellino» a la manera italiana.» El nostre estimat mestre Raimon Casellas, des de les pàgines de *La Veu de Catalunya*, protestà i recordà que a la Sala Capitular de la Seu de Barcelona hi havia «La Pietats», la famosa taula del canonge Despló, on una inscripció deia «Opus Bartholomei Vermejo, Cordubensis». Venint de València la taula de Sant Miquel, el nom llatinitzat de Rubeus es traduria Bermejo, i coincidia aleshores el nom amb el de la inscripció de la taula de «La Pietats». L'època i l'estil d'ambdues obres aporaven en part, si no totalment, la seva identificació com obra d'un mateix pintor.

Els dubtes que podia oferir la identificació, M. Bertaux va fer-los remarcar en un posterior article a la *Gazette de Beau-Arts*. M. de Mely, en altre article, aporta dades sobre una família de pintors de

BARTOLOMEU BERMEJO.—L'Arredol del Sant Miquel, taula procedent de Tous (València) a la Col·lecció Warner de Londres.

Ferrara en la qual hi figuren dos Bartomeus que usen sovint, en documents, el sobrenom de «el rossos». Posteriorment, la identitat d'estil entre la taula de Barcelona i altra descoberta a Acqui (Itàlia), ha fet

dels Rubeus i Bermejos un sol autor, que és el mestre cordovès del Sant Miquel de la col·lecció Warner.

Una obra parella (també de Sant Miquel) li fou atribuïda per Von Loga, el savi historiador alemany de

la pintura espanyola. Aquesta és la taula de Sant Miquel, obra del pintor dels Reis Catòlics, Juan de Flan-des, que hi ha a la Catedral de Salamanca, i s'han establert dubtes també sobre si són o no obres de Bermejo dues còpies antigues (segle xv) del Sant Miquel de Salamanca, en tela, una al Museu de la dita ciutat i altra adquirida per nosaltres amb destí al Museu de Barcelona.

De fet el Sant Miquel de Tous és sol en la producció coneguda i científicament identificada de Bermejo. Ella sola faria la glòria d'un mestre. Nosaltres veiem l'obra l'any 1913 en l'Exposició de Mestres Espanyols celebrada en aquella ciutat. La riquesa del seu colorit, la taca roja sumptuosa del seu mantell agitat, l'or pàl·lid del fons, la llusor plena de reflexos a l'armadura, són d'un efecte decoratiu extraordinari que afirma el nom de Bermejo com el d'un dels millors mestres del nostre art pictòric medieval.

Es de notar, demès, l'estat magnífic de conservació de l'obra, realment extraordinari, que ens permet apreciar la taula del gran mestre sense retocs entjousos que la desfigurin.

Les seves mesures són 1'88 metres d'alt per 0'81 d'ample.

FLAMA.

Les influències arábiques en l'art romànic

Continuació del número 70

No eren artistes i amb prou feines consentien a ésser artífexs. Foren sortosos, doncs, de trobar corporacions musulmanes perfectament organitzades, on s'ensenyaven les arts i on es practicaven els oficis. Després de la conquesta, no hi havia altres arquitectes ni altres mestres de cases ni altres decoradors que els musulmans conquerits, que els «mudejars».

Després de la Conquesta no hi havia a Toledo altres constructors, altres decoradors ni altres arquitectes que els «mudejars». Són aquests infidels els qui bastiren les primeres esglésies i les decoraven com a mesquites. Als segles XIII, XIV i XV els «mudejars» no eren els sols arquitectes i artistes que hi havia, mes la seva profunda influència restava. En l'Espanya actual l'arquitecte s'anomena encara «salarifés» (?), que és el nom que tenia el cap de la corporació musulmana, i el paleta porta el vell nom aràbic un xic deformat d'«albañil». Es el seu gust, però, el que sobretot s'imposà als vencedors. L'art mudejar és una de les seduccions de l'Espanya. No hi ha res de més encisador que aquesta decoració moresca aplicada a monuments cristians. Sovint, un sembrat indefinit de polígons entrellaçats sembla revestir tot el mur com una rica tapisseria oriental; de vegades, damunt l'aspra nuesa dels murs de maó, qualche arcuacions polilobades són suficients a desvetllar el record de l'Orient. Al segle XV l'art mudejar s'havia emparat tan profundament de la imaginació espanyola, que quan els artistes cristians dibuixaven els monuments del gòtic flamejant els hi donaven la

El pintor Francesc Vayreda. (Cl. Aréñas.)

Vayreda, a través de la qual hem vist com arribava a formular el seu estil.

Aquest estil de la pintura de Vayreda, ara ens fa l'efecte d'una línia pura lleument botida per una gravitació d'intima substància. Vayreda ha arribat a la contenció del sentiment de la natura, sense ofegar-lo ni atormentar-lo amb disciplines massa ferrenyes. Ha trobat, en fi, la manera elegant d'ésser sentimental i de dir l'emoció sense sospirar i d'expressar fineses sense esquiliments ni postures.

Molt és. Molt és el peguer dir d'un pintor aquestes dues coses, en les quals es contenen la percepció sensible del món exterior i la plasmació d'aquest botec de la sensibilitat en un resum harmònic i permanent. Una pintura seva és un ésser novell constituït per l'encarnació d'aquestes coses espirituals fugicides, a les quals el seu pinzell precís i delicat ha donat presència, ha elevat a realitat estètica.

La més exquisida modestia, la més afuada discreció, ha distingit la vida d'aquest artista sincer, treballador infadigable, que amb la finestra parra oberta davant la «mina» del paisatge olotí, ha trobat nous accents espirituals a la realitat tan repelida i diversament interpretada. Res a través del seu llarg i silenciós aprenentatge ens hauria donat idea d'aquest

lirisme tremoladís i alat, que el seu esperit tractava de formular. Un temps, d'inquietuds duríssimes sens dubte, el veiem oscilar del boctisme al japonèsisme minucios. En la seva exposició anterior, que produí una gran impressió, hi havia coses que de tan apurades eren com dissecades... En aquesta hora de plenitud, aquelles nimietats un xic aixerrades per l'afany de precisió, s'hun cobert d'un borriçol d'emoció, d'un indecis de vida. La intima expressió les vivifica i les guarneix d'un tremolor i les reguixa d'un panteig, que arriba moltes estones a semblar una cosa sensible.

Francesc Vayreda ara és mestre del seu intim dalit. Ve una hora en la vida del creador en que totes les forces interiors es pasten per a convertir-se en una sola substància, i Vayreda ha tocat aquest punt. El seu art és per això un alé únic, i són absents per tal en les seves pintures de paisatge els rebuscaments insegurs i les solucions d'ofici esforçades. Ara raja i tots els matisos de l'emoció s'encaixen dins un ordre de promoció, que és un ritme, que és un estil; en fi, que és la carn del nou ésser artístic que ell crea.

Veuen estats diversos d'emoció, dits amb un llenguatge propi i ajustat a quiscun: *La Gorja*, *Mall d'hibern*, *Contrallau*, *El moll*, *Herbejant*, etcètera. Les fineses del pinzell de Vayreda, tenen una riquesa verbal magnífica.

Saludem en ell, en aquesta bella hora de plenitud, un heret de la emoció paterna, que davant dels espectacles parais, diu l'oració plàstica, potser més fira, més inquieta i més aguda de la sensibilitat dels nostres dies.

El pintor Marian Llavenera

Marian Llavenera ha exposat darrerament una sèrie molt nombrosa de les seves darreres obres de pintura en una de les sales de les Galeries Layetanes. L'art d'aquest pintor forlissim no ha perdut l'essor, l'opacitat de la seva matèria, però l'ha guarnida de fineses i de delicadeses d'expressió importants. Ara és més humana. Les obres exhibides en les seves primeres exposicions, feien la impressió d'un producte gairebé mecànic de la sensibilitat de l'artista.

F. VAYREDA. — «Cap a Mercat». Galeries Aréñas. (Cl. Serra.)

Ara hi ha a les seves teles una aportació d'esperit, una sensació de presència humana que les completa i les fa importants.

La macissor de l'art de Marian Llavenera surt enriquida tan considerablement d'aquesta aportació voluntariosa, que a estones pren sabors de clacissisme. Si la matèria és encara pesant i espessa, si les calitats són encara pintades, cobertes per la manera pictòrica diriem, altres accents de veritat interior hi compareixen. Ella es fa profunda, greu, avellutada, d'una mena de vellut on hom hi anyora però els matisos fugicides del pas de la realitat sempre vibrant de variacions, sempre irisada d'estats diversos.

Marian Llavenera, conserva però

tota la solidesa fonamental amb la qual es presentà fa uns anys al nostre públic, i del seu do cal dir que n'ha fet un ús admirable, augmentant considerablement la seva qualitat preciosa, i no dubtem de que aquest estat ascencional de la seva pintura, que ara apreciem, és un replà magnífic, des d'on empenirà noves volades cap a noves conquestes.

El pintor mallorquí Pere Barceló

El pintor Pere Barceló, professor de l'Escola de Belles Arts de Palma de Mallorca, autor d'un retaule de Ramon Llull ara exposat al Museu Pontifici de Roma, i que fou repro-

F. VAYREDA. — «Herbejant». Galeries Aréñas. (Cl. Serra.)

«La Gorja», per F. Vayreda. Galeries Layetanes. (Cl. Serra.)

ra pictòrica dirien altres accents
veritat interior hi compareixen.
la es fa profunda, greu, avellu-
da, d'una mena de vellut on hom
anyora però els matisos fugicers
el pas de la realitat sempre vibrant
variacions, sempre irisada d'es-
ts diversos.

Marian Llavanera, conserva però

El pintor mallorquí Pere Barceló

El pintor Pere Barceló, professor
de l'Escola de Belles Arts de Palm
de Mallorca, autor d'un retaule d
Ramon Llull ara exposat al Muse
Pontifici de Roma, i que fou repre

«La Gorja», per F. Vayreda. Galeries Layetanes. (Cl. Serra.)

duït en aquestes columnes, exposa a les Galeries Layetanes una sèrie molt interessant de paisatges mallorquins, lluminosos i vivids. Barceló ha sabut donar amb el color les sensacions de la llum càlida de la illa. La seva tela *Estiu* que adjunt reproduïm, és una sensació justa i bella de la realitat mallorquina, de consecució difícil. El seu retaule de Sant Francesc, curiós dins la seva tendència especial, continua el gènere dins el qual Barceló realitza el retaule de Ramon Llull, que era, com en aquella ocasió varem dir, una obra molt estimable i meritisima en el seu aspecte.

Rafel Estrany, pintor i gravador

Rafel Estrany, gravador d'aiguafortis qui de molts anys semblava haver adoptat una via, que tenia per mestres i patrons els artistes moderns aiguafortistes del Nord d'Europa, des de fa poc es mostra en les seves exposicions més donat cada dia a la pintura i més inquiet i agitat, com si el món li obrís de sobte les seves realitats, que fins ara l'obra d'aquells mestres gravadors semblava amagar-li. Aquesta agitació de Rafel Estrany ha posat a prova les valors del seu temperament, de la seva tècnica pictòrica, que sembla nascuda en un moment de terrabastall interior, l'espectacle d'aquest terrabastall, que es produïa en l'es-

El pintor mallorquí Pere Barceló que ara ha exposat a les Galeries Layetanes.

perit de l'artista, la crítica i el públic l'han percebut clarament. Rafel Estrany no ens l'ha amagat, i amb una sinceritat que enamora ens ha dit el seu drama.

El seu drama sembla ésser el d'una força positiva que avança encara desorientada, nodrida per un paroxisme poc clar. Així el veïem decantant una hora a la banda del «fau-

visme i altra hora com adaptat a les fórmules de l'expressionisme més fervorós. Hom sent que no hi ha repòs per aquest esperit atabalat ni en una ni en altra fórmula i que l'avenir valorarà totes aquestes energies.

Rafel Estrany es fa esperar, i entenem fer amb aquests mots el seu elogi. Assistim interessats a un estat d'inquietud reconfortant, magnífic com a experiment. A estones l'artista sembla llucar la seva llum, el seu port, el seu cim d'albir, des d'on prendrà volada dreturera cap al seu ideal artístic que ara sembla informlat i caòtic. Una d'aquestes estones, que és com un replanet de repòs entre la seva agitada pintura, és aquesta bella nota de Bruges que aquí reproduïm.

Saludem a aquest esforçat i inquiet artista amb la nostra assistència atent i interessada per les positives valors de la seva personalitat.

El Saló de l'Associació d'Escultors

L'exposició d'escultura celebrada per aquesta novella entitat constitueix una de les manifestacions artístiques més importants d'aquesta temporada, i ella demana l'atenció i la solemnitat dels vers acontereiments. Un moviment escultòric més important del que creiem se'ns manifesta en aquest Saló, al qual dedicarem en el nostre número vinent

• Sant Francesc, per Pere Barceló. Galeries Layetanes. (Cl. Serra.)

• Estiu, per Pere Barceló. Galeries Layetanes. (Cl. Serra.)